

Голові разової спеціалізованої
вченої ради ДФ 20.051.215
Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
доктору наук з державного управління, професору,
професору кафедри терапії, реабілітації і морфології
Стовбану Миколі Петровичу
(76018, м. Івано-Франківськ,
вул. Шевченка, 57)

РЕЦЕНЗІЯ

доктора політичних наук, професора, професора кафедри політичних наук
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника

Сергія Мироновича Дерев'янка

на дисертаційну роботу Василя Васильовича Фітковського
«Державна міграційна політика в системі післявоєнної відбудови
України», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування
за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування

1. Обґрунтування вибору теми дослідження. Актуальність дисертаційного дослідження В. В. Фітковського визначається тим, що державна міграційна політика є одним із пріоритетів державотворення України у контексті новітніх викликів національній безпеці, всій системі публічної влади. Це вимагає ретельного вивчення і розробки стратегічних підходів до міграційної політики. успішна реалізація яких забезпечує стабільність суспільства та сприяє економічному розвитку країни. При цьому важливо враховувати глобальні виклики, щоб адаптувати стратегії та заходи для реалізації національних інтересів в умовах формування нового світового і регіонального порядку. Нагальним є вироблення виваженої державної політики

повернення українських мігрантів з інших країн, які повинні стати дієвими учасниками післявоєнної відбудови. Формування цих підходів відбувається в умовах Війни за Незалежність України, проте реалізація їх наразі є фрагментарною, радше декларативною і часом сумнівною, вимагає інституціоналізації політики держави у сфері міграції, пошуку ефективних практик, поєднання зусиль представницьких органів влади та інституцій громадянського суспільства, науково-експертного середовища. Вибір теми, вважаємо, є стратегічно виправданим і своєчасним ще й тому, що класичні підходи до розуміння міграційних процесів виявляються слабо придатними для пояснення їх вияву в умовах повномасштабної агресії РФ проти України та післявоєнний час. Тема рецензованої роботи тому видається науково і практично вагомою, має істотне значення як для теорії публічного управління та адміністрування, так і для практичної діяльності інститутів публічної влади.

Особливої наукової уваги заслуговує слушна теза автора, яка змістовно є гіпотезою дослідження, що «міграційна політика України фактично перетворюється на інструмент забезпечення національної стійкості, формування передумов економічного зростання і просторового відновлення, а система післявоєнної відбудови України є багаторівневою моделлю, що поєднує державне управління, міжнародну підтримку та приватні інвестиції. Водночас наявні управлінські рішення залишаються фрагментарними, переважно реактивними та орієнтованими на короткострокове кризове реагування, а не на довгострокову модель управління міграційними потоками як ресурсом післявоєнного розвитку» (с. 23).

Грунтовність представленого дослідження значною мірою детермінована репрезентативністю його джерельної бази, яка релевантна поставленим завданням та логіці наукового пошуку. В. В. Фітковський демонструє належний рівень критичної рефлексії над класичною спадщиною у визначенні процесів міграції (ідей Т. Парсонза, І. Валерстайна, А. Мабогундже, Л. Бергаланфі, Л. Лукассена, Р. Бетфорда, М. Бойда, Ф. Арнольда та Дж. Фоусетта) у поєднанні з найсучаснішими напрацюваннями (К. Еш, С. Кастлза, Л. Нордон, М. Дж.

Міллера, Д. Тангуая, В. Фінн, Х. де Хааса, С. Хардес, Х. Чжан та ін.), що забезпечило роботі належний методологічний фундамент.

2. Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому і оформлення.

Чітка структура та оформлення рукопису в цілому відповідають вимогам, що визначають особливості підготовки дисертаційної роботи, яка подається на здобуття ступеня доктора філософії. Дисертація складається з анотацій українською і англійською мовами, переліку умовних скорочень, вступу, трьох розділів, по три підрозділи у кожному з них, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи складає 263 сторінки, обсяг основного тексту – 190 сторінок. Список використаних джерел містить 249 найменувань, з них 69 – іноземними мовами.

Перший розділ «Теоретико-методологічні засади дослідження реалізації механізмів державного управління процесами міграції» присвячений узагальненню засад державної міграційної політики в умовах післявоєнної відбудови. Дисертантом сформовано авторське бачення сутності міграції і державної міграційної політики, визначено їх місце у системі публічного управління та взаємозв'язки з політиками зайнятості, регіонального розвитку, соціальної, демографічної й безпекової політики, обґрунтовано методичні підходи до формування та оцінки результативності міграційної політики із застосуванням інструментарію комплексного аналізу та моделювання.

У підрозділі 1.1. дисертант простежує еволюцію наукових підходів до трактування міграції та державної міграційної політики, що об'єктивує їх розуміння як публічно-управлінського процесу. Загалом не викликає заперечень запропонована автором класифікація видів міграції (с. 49), уточнення дефініційного змісту базового поняття «міграція» (с. 51–52). Імпонує узагальнення автором наявних теоретичних підходів до визначення поняття «міграція», виокремлення їх переваг і недоліків.

Аналізуючи роль та місце державної міграційної політики у системі публічного управління В. В. Фітковський у підрозділі 1.2. акцентує увагу на тому, що управління міграційними процесами є комплексним концептуальним

процесом, що визначають економічні, правові, фінансові, безпекові, соціальні, демографічні і політичні чинники (с. 60–62). Логічним є висновок дисертанта, що «роль держави у міграційних процесах є комплексною та багатогранною, включаючи різні аспекти економічного, правового, фінансового, безпекового, соціального, демографічного та політичного характеру» (с. 62). Здійснений аналіз дозволив автору сформувати цілісну модель публічного управління міграційними процесами, яка загалом є системною та комплексною, визначає орієнтацію на державні пріоритети та людські потреби, що є основою формування передумов територіального переміщення (с. 67–68), виокремити у ній управлінські механізми, зокрема, регуляторні.

У підрозділі 1.3. В. В. Фітковський обґрунтовує методичні підходи до формування та вдосконалення державної міграційної політики з позицій системного, людиноцентричного та інституційного підходів. Вдалим є, вважаємо, застосування проєкції піраміди А. Маслоу та напрямів реалізації державної міграційної політики (с. 69–70). Для врахування якісних параметрів міграційних процесів дисертант використовує цілісну систему інструментів аналітичної діагностики та прогнозування, до якої включено SWOT- і PEST-аналіз, сценарний аналіз, трендовий аналіз і елементи економіко-математичного моделювання, а також методи експертних оцінок. Сформована автором структурно-логічна схема відповідності ключових етапів побудови державної міграційної політики, методів їх реалізації та очікуваних результатів дозволяє інтегрувати аналітичні та управлінські підходи у єдину систему прийняття рішень (с. 74–76).

У другому розділі *«Організаційно-економічні аспекти реалізації державної міграційної політики: світовий досвід та національні пріоритети»* В. В. Фітковський досліджує глобальні та європейські нормативно-правові рамки регулювання міграційних процесів, систематизує ключові міжнародні і національні нормативно-правові акти, механізми та інститути, що формують сучасну модель публічного управління міграцією.

У підрозділі 2.1. дисертант обґрунтовує ключову роль нормативно-правового забезпечення як «каркасу» для практичної реалізації функцій публічного управління у сфері міграційної політики. Запропонована ним структуризація правових актів за трьома вимірами: рівень затвердження (глобальний, наднаціональний, національний, локальний), рівень реалізації та рівень взаємодії зі стейкхолдерами (с. 79–81), вважаємо, є умовною, але загалом дає можливість виявити їх сукупність і охарактеризувати. У тексті докладно описані національні нормативно-правові механізми регулювання державної міграційної політики країн-членів ЄС, що важливо з огляду на євроінтеграційний поступ України. Заслужують уваги конкретні пропозиції автора щодо внесення змін та доповнень у чинні нормативно-правові акти України щодо удосконалення правового регулювання державної міграційної політики з метою підвищення її ефективності та відповідності стандартам ЄС.

Аналізуючи у підрозділі 2.2. кращі світові практики реалізації міграційної політики, В. В. Фітковський виявляє організаційно-економічні інструменти, які застосовують країни ЄС, зокрема, Скандинавські, Франція, Італія, а також Канада, США, Австралія для регулювання міграційних потоків, оптимізації структури трудової міграції, мінімізації ризиків нелегальної міграції і водночас залучення висококваліфікованого людського капіталу. Автор достатньо переконливо обґрунтовує переваги механізмів селективної міграції, що важливо з огляду на доцільність ширшого залучення іноземних працівників для післявоєнної відбудови. На основі узагальнення світового досвіду у дисертації визначені базові принципи, які формують міграційні процеси на державному рівні (с. 117–119), дотримання яких може допомогти країні у вирішенні викликів, пов'язаних з міграцією та створенні стійкого суспільства для всіх його членів.

У підрозділі 2.3. дисертант доводить, що соціально-економічні процеси, які відбуваються у період повномасштабного військового вторгнення РФ, матимуть безпосередній вплив на поствоєнний стан нашої держави, об'єктивують завдання і особливості реалізації державної міграційної політики.

З використанням емпіричного матеріалу автор аналізує динаміку внутрішніх і зовнішніх міграцій в Україні. визначає і синтезує ключові процеси, які є будуть істотними для реалізації міграційної політики держави в умовах післявоєнної відбудови, сформував змістовну структурно-логічну схему причинно-наслідкових зв'язків між ними (с. 136–139).

Третій розділ «Шляхи вдосконалення системи управління міграційною політикою держави в умовах післявоєнних викликів» має практично-прикладний характер. В. В. Фітковський аналізує організаційні механізми реалізації державної міграційної політики, спрямованої на відновлення людського капіталу, прагне оцінити ефективність діяльності чинних інституцій, програм і інструментів управління міграційними процесами, окреслює проблеми координації між центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування і інститутами громадянського суспільства.

У підрозділі 3.1. аналізуючи організаційні механізми з використанням матеріалів статистики, автор доводить, що в умовах збройної агресії РФ Україна стикається з серйозними проблемами збереження людського капіталу, що вимагає здійснення владою комплексних заходів. Імпонує сформована автором з використанням методів моделювання факторно-аналітична структура впливів міграційних процесів на розробку напрямів міграційної політики (с. 160–162).

Прагматичністю відзначається виклад у підрозділі 3.2. підходів до розробки шляхів вдосконалення механізмів реалізації державної міграційної політики на національному рівні. В їх основі, погодимось з автором, повинні бути, названі у роботі універсальні для країн ЄС та України принципи, цілі і завдання державної міграційної політики і відповідні механізми її реалізації (с. 157–170). На це спрямовані зведені дисертантом в таблицю і пояснені у тексті конкретні пропозиції щодо удосконалення правового механізму державної міграційної політики у розрізі окремих законодавчих та інших нормативно-правових актів. Їх реалізація очевидно сприятиме підвищенню ефективності управління міграційними процесами в Україні, забезпеченню прав і свобод мігрантів та сприятиме їх інтеграції у українське суспільство (с. 175–178).

Оцінюючи у підрозділі 3.3. перспективи забезпечення соціально-економічного розвитку у післявоєнній відбудові шляхом реалізації ефективної міграційної політики, автор слушно акцентує на потребі визначення довгострокових соціально-економічних ефектів. Переконливості аргументації дисертанта додає сформована ним матриця сценаріїв міграційних потоків в Україні у рамках післявоєнної відбудови, спрямованих на формування та відновлення людського капіталу в Україні – реалістичний, оптимістичний та песимістичний (с. 192–195). Методологічно правильним є запропонований аналіз негативних наслідків та викликів, які можуть виникнути у разі неадекватного управління міграційними процесами, а також можливих позитивних наслідків та перспектив (с. 196–199). Такий підхід дозволив автору сформулювати узагальнені рекомендації щодо вдосконалення державної міграційної політики України з урахуванням сучасних реалій та перспектив європейської інтеграції, перелік і зміст яких (с. 201–205), поза певною дискусійністю й ймовірністю реалізації, заслуговує на увагу.

У *висновках* дисертації узагальнено основні результати дослідження, обґрунтовано їхнє теоретичне і практичне значення для формування державної міграційної політики в системі післявоєнного відновлення України.

Список використаних джерел (249 найменувань) репрезентує широкий спектр праць вітчизняних та закордонних дослідників, що свідчить про осмислення автором актуального наукового дискурсу та його здатність працювати з різноплановими масивами інформації.

Змістовним складником дисертації є *додатки*, які доповнюють та деталізують проведений аналіз. Зокрема, у них наочно представлено результати аналізу методів реалізації системи публічного управління міграційними процесами (с. 244–245), принципи державної міграційної політики провідних країн світу через їх ефективні механізми, результати та недоліки (с. 246–252), узагальнені вихідні дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу та формування проєкції сценаріїв виїзду та повернення працездатного населення в Україну (с. 253) і динаміка виїзду українців до країн ЄС (с. 254) та інші

матеріали, що полегшує сприйняття складних міграційних процесів, описаних у роботі. Доцільними є і авторські таблиці, діаграми і схеми у тексті роботи.

Отже, представлена дисертація В. В. Фітковського пропонує цілісну авторську концепцію державної міграційної політики, як сукупності цілей, принципів, пріоритетів, заходів та механізмів, які реалізуються державою з метою регулювання міграційних процесів. На основі узагальнення теоретико-методичних підходів до визначення поняття державної міграційної політики дисертант пропонує власне визначення: «державна міграційна політика – це система цілеспрямованих дій держави, спрямована на регулювання міграційних процесів з урахуванням національних інтересів і забезпечення сталого розвитку країни, що відображає такі ключові характеристики державної міграційної політики» (с. 207). Проаналізувавши місце державної міграційної політики у системі публічного управління дисертант доводить, що ця політика є одним із його видів.

3. Зв'язок роботи з науковими програмами, темами грантами.

Тематична спрямованість дослідження безпосередньо корелює з напрямками наукової діяльності кафедри публічного управління та адміністрування Карпатського національного університету імені Василя Стефаника. Зокрема, дисертаційна робота В. В. Фітковського виконана в рамках науково-дослідної теми «Теоретико-методологічні та прикладні засади розроблення і функціонування інноваційних механізмів публічного управління та адміністрування» (номер державної реєстрації 0120U100494). Авторське бачення проблеми державної міграційної політики в системі післявоєнної відбудови України доповнює теоретичну базу вказаної комплексної теми, що підтверджує наявність у дисертанта наукових компетенцій, необхідних для здобуття ступеня доктора філософії.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень. Наукові положення, висновки та результати, представлені у дисертації В. В. Фітковського, є теоретично обґрунтованими та емпірично достовірними. Достовірність отриманих результатів базується на адекватному застосуванні системного і

структурно-функціонального підходів, сукупності загальнонаукових і спеціальних методів дослідження: діалектичний, історико-логічний та історико-генетичний: формалізації, аналізу та синтезу, індукції та дедукції; статистичні (групування, аналіз рядів динаміки, варіаційний аналіз), порівняльно-правовий, інституційний, методи стратегічного аналізу (SWOT-аналіз, PEST-аналіз, сценарний аналіз), а також економіко-математичне моделювання та трендовий аналіз. Їх застосування дозволило простежити еволюцію підходів до розуміння міграційних процесів та державної міграційної політики, проаналізувати суперечності і тенденції їх розвитку в умовах війни та післявоєнної відбудови дослідити історичну динаміку міграцій, зіставити етапи становлення міграційних режимів у світі та в Україні; оцінити масштаби і структуру внутрішньої та зовнішньої міграції, біженства, внутрішнього переміщення й прогнозувати динаміку міграційних потоків; визначити місце та роль державної міграційної політики у системі публічного управління, ідентифікувати елементи міграційної системи, їх взаємозв'язки і функціональне навантаження, виявити тренди і закономірності впливу міграційних процесів на людський капітал, ринок праці та регіональний розвиток у контексті післявоєнної відбудови та ін.

Висновки дисертації є логічним завершенням поставлених завдань, а їхня апробація у восьми наукових публікаціях підтверджує визнання результатів дослідження фаховою спільнотою.

5. Основні наукові результати, отримані автором, та їх наукова новизна. Наукова новизна дисертаційного дослідження В. В. Фітковського полягає у поглибленні теоретичних засад, удосконаленні методичного інструментарію та розробці авторських підходів до формування державної міграційної політики України у системі післявоєнної відбудови, що відрізняються від наявних розробок комплексністю, орієнтацією на відновлення людського капіталу та системним поєднанням глобальних, європейських і національних вимірів регулювання міграційних процесів.

Наукова новизна дослідження розкривається через низку концептуальних рішень, що сформульовані та обґрунтовані автором уперше:

обґрунтовано концептуальний підхід до формування державної міграційної політики України у системі післявоєнної відбудови, який, на відміну від існуючих, передбачає перехід від переважно адміністративного регулювання міграційних процесів до стратегічної моделі управління, орієнтованої на збереження, повернення та залучення людського капіталу як ключового ресурсу соціально-економічного розвитку держави (с. 60, 67–68, 102, 143, 150);

розроблено концептуальну модель публічного управління міграційними процесами як інструменту реалізації стратегії післявоєнної відбудови України, що інтегрує інституційні, економічні, правові та комунікаційні механізми управління міграційними процесами з цілями відновлення людського капіталу та забезпечення регіонального розвитку (с. 65–68);

запропоновано сценарний підхід до прогнозування міграційної та демографічної динаміки в умовах післявоєнної трансформації, який передбачає використання альтернативних сценаріїв розвитку (оптимістичного, базового та песимістичного) для планування потреб ринку праці, соціальної інфраструктури та територіального відновлення (с. 75, 149–150, 192–200, 253).

Внесок В. В. Фітковського у розвиток фахового знання підтверджується тим, що у дисертації удосконалено:

методичні підходи до формування державної міграційної політики, які, на відміну від існуючих, поєднують інструменти стратегічного аналізу (SWOT, PEST, сценарний аналіз) із оцінкою потреб відновлення людського капіталу та забезпечення післявоєнного розвитку (с. 71–75, 244–245);

інституційний механізм публічного управління міграційними процесами, що передбачає посилення координації між центральними органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, інститутами громадянського суспільства та міжнародними партнерами у сфері управління міграційною політикою (с. 68, 77, 178–182);

підходи до гармонізації нормативно-правового забезпечення державної міграційної політики України, які враховують принципи солідарної міграційної

політики ЄС та передбачають адаптацію національного законодавства до вимог європейської інтеграції (с. 97–101);

організаційно-економічні механізми залучення трудових ресурсів до процесів післявоєнної відбудови, зокрема через використання інструментів селективної імміграції та стимулювання повернення українських мігрантів (с. 60, 129, 180-182, 201, 204).

Окрім принципово нових положень, у дисертаційній праці дістали подальшого розвитку вже існуючі в науці публічного управління та адміністрування концепції, які було адаптовано до сучасних воєнних реалій:

теоретичні засади дослідження державної міграційної політики, що полягають у розширенні трактування її сутності як комплексної системи публічного управління міграційними процесами, спрямованої на забезпечення демографічної стійкості, соціально-економічного розвитку та національної безпеки;

наукові підходи до аналізу соціально-економічних наслідків міграційних процесів, які враховують вплив міграції на формування людського капіталу, структуру ринку праці, демографічну динаміку та регіональний розвиток держави;

підходи до формування комунікаційної політики держави щодо взаємодії з українською діаспорою та громадянами України, які перебувають за кордоном, що спрямовані на підтримку зв'язку з країною походження та стимулювання їх участі у післявоєнному відновленні України.

Отже, виконана В. В. Фітковським дисертація є самостійним науковим дослідженням актуальної проблеми, містить оригінальні підходи до розв'язання теоретичних і практичних завдань та елементи наукової новизни.

6. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Зміст дисертаційного дослідження та його ключові теоретико-прикладні результати отримали повне відображення у науковому доробку автора. Основні положення роботи В. В. Фітковським викладено у 8 наукових працях, що відповідають профілю дослідження. Зокрема: 4 статті оприлюднені

у наукових фахових виданнях України категорії «Б» із публічного управління; 1 – у закордонному науковому періодичному виданні (індексована наукометричною базою Scopus), а також у трьох тезах доповідей у матеріалах міжнародних науково-практичних конференцій, що засвідчує інтеграцію результатів дослідження у міжнародний інтелектуальний простір. Загальна кількість та якість публікацій повністю відповідають чинним вимогам Міністерства освіти і науки України та Порядку присудження ступеня доктора філософії. Науковий доробок автора репрезентує всі ключові аспекти дисертації, що дозволяє фаховій спільноті оцінити новизну та обґрунтованість представлених результатів.

7. Теоретичне і практичне значення результатів дисертації.

Теоретико-прикладне значення результатів дисертаційного дослідження В. В. Фітковського у сформованих підходах до розуміння державної міграційної політики в системі післявоєнної відбудови України. Запропоновані моделі та рекомендації можуть бути використані органами державної влади і органами місцевого самоврядування під час формування стратегічних і програмних документів, розробки комплексних програм повернення, реінтеграції та просторово збалансованого розміщення населення, а також у навчальному процесі закладів вищої освіти, що підтверджують додані до тексту акти про впровадження Управління з питань ветеранської політики Івано-Франківської обласної державної адміністрації (с. 257), Делятинської селищної ради Надвірнянського району Івано-Франківської області (с. 258), Карпатського національного університету імені Василя Стефаника (с. 259) і Громадської організації «НаДихай» з м. Харкова (с. 260).

8. Дотримання академічної доброчесності. Комплексний аналіз тексту дисертаційного дослідження, опублікованих наукових праць здобувача дає підстави для висновку про повну відповідність роботи принципам академічної доброчесності. Дисертація є результатом самостійного наукового пошуку В. В. Фітковського. Сформульовані теоретичні положення та висновки, що становлять наукову новизну роботи, одержані дисертантом особисто на основі

авторської інтерпретації емпіричних та теоретичних даних. У дисертаційній роботі не виявлено ознак академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації даних, як і будь-яких інших проявів порушення норм академічної доброчесності. Використання ідей, концепцій та фактичного матеріалу інших дослідників супроводжується коректними посиланнями на першоджерела з дотриманням усталених бібліографічних стандартів.

Таким чином, представлена праця повністю відповідає вимогам Закону України «Про академічну доброчесність» (№ 4742-IX від 18 грудня 2025 року), а також іншим нормативно-правовим актам, що регламентують етичні стандарти наукової діяльності в Україні.

9. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Відзначаючи актуальність обраної теми, наукову новизну та ґрунтовність представлених результатів, вважаємо за доцільне висловити низку дискусійних положень та зауважень, які не знижують загальної оцінки роботи, а спрямовані на стимулювання наукової дискусії та окреслення перспектив подальших досліджень здобувача.

1. У підрозділі 2.2. аналізуються кращі світові практики реалізації міграційної політики. При цьому, вважаємо, бракує аргументації критеріїв вибору автором саме цих практик, а також обґрунтування доцільності їх використання в Україні з огляду на відмінність національних систем публічного управління, водночас з врахуванням євроінтеграційних прагнень України.

2. У таблицях на с. 101–102 і 201 названо як базові нормативні акти «Стратегія державної міграційної політики на період до 2025 року» і «Стратегія державної міграційної політики України на період до 2035 року» (проект). Проте у тексті відсутній їх аналіз, що неправомірно, адже сама робота присвячена післявоєнній відбудові, а власне названі акти є значною мірою визначальними для формування державної міграційної політики.

3. У роботі певна увага надана внутрішньо переміщеним особам (ВПО). На с. 127 автор стверджує, що «найбільшу кількість ВПО прийняли країни, що межують з Україною на заході, оскільки північні, східні та південні кордони

України були атаковані агресором та країною, яка надала свою територію для військових підрозділів, ракетних і повітряних ударів. Таким чином, західні країни, що межують з Україною, або приймали ВПО, або ставали логістичними центрами для переміщення людей до інших країн». Таке твердження є некоректним, оскільки не відображає сутності внутрішнього переміщення громадян. Очевидно вимагає оновлення і пояснення динаміка цих процесів (статистичні дані наведені у роботі тільки станом на березень 2024 року) й бракує у третьому розділі роботи пояснення перспектив цього явища у контексті повоєнного врегулювання цього явища.

4. Відомо, що міграційні процеси, зокрема внутрішнє переміщення, є істотним безпековим викликом для всієї системи місцевого самоврядування, життєдіяльності територіальних громад. Доцільно було б ширше проаналізувати конкретну практику, зокрема територіальних громад Івано-Франківської області, у діяльності яких питання ВПО є одним із пріоритетних.

5. Наведені по тексту статистичні дані щодо міграції стосуються 2022-2024 років, однак, з огляду на прогностичний характер рецензованої роботи вимагають актуалізації станом на 2026 рік. Це стосується й використаних даних соціологічних опитувань щодо повернення мігрантів із-за кордону, ВПО до місць свого постійного проживання. Описані на с. 130-132 результати соціологічного опитування серед осіб, що виїхали на територію ЄС після початку повномасштабного військового вторгнення РФ в Україну, можуть бути показником вміння дисертантом проводити такі дослідження (хоча опис не містить необхідних реквізитів авторства і методології проведення). До того ж сама вибірка (150 респондентів) і рік проведення (2024) видаються недостатньо релевантними для оцінювання перспектив повернення мігрантів в Україну. Очевидно, було б слушно використати відомі дослідження провідних соціологічних інституцій України, а також Міжнародної організації з міграції, Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Актуалізації вимагають і узагальнені вихідні дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу та формування проєкції сценаріїв виїзду та повернення працездатного

населення в Україну (с. 253) і динаміка виїзду українців в країни ЄС (с. 254), де їх чисельність є найбільшою і повернення більш очікуваним.

6. Додаткової ваги та цінності. надав би дослідженню аналіз зворотної сторони регулювання міграційних потоків – переміщення до нашої держави з інших держав. Мається на увазі період до повномасштабного вторгнення РФ в Україну в 2022 році, а також прогнозування цієї проблеми в майбутньому, після завершення війни, зокрема залучення трудових мігрантів-іноземців. Україна повинна мати систему регулювання міграційних потоків, яка забезпечує можливість в'їзду для законних мігрантів, але при цьому уникати неконтрольованої масової міграції, яка може впливати на економіку, суспільство та безпеку країни. Хотілось би почути міркування дисертанта з цього приводу.

7. Робота відзначається логічною послідовністю. Разом із тим, у тексті зустрічаються твердження, що радше мають характер анотацій, ніж узагальнень і висновків. Наведені у тексті таблиці та інші графічні зображення загалом є змістовними, але за обсягом подекуди перевантажують виклад, і могли б бути винесені у додатки.

Загалом названі зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на загальну якість та наукову цінність проведеного дослідження.. Власна позиція та переконання автора є цілком обґрунтованими та підлягають подальшому обговоренню під час публічного захисту.

10. Загальні висновки щодо дисертаційної роботи. Підсумовуючи вищезазначене і зважаючи на актуальність, наукову новизну сформульованих положень, практичну спрямованість, обґрунтованість і достовірність отриманих результатів, їхню, а також науково-практичну цінність висновків є достатні підстави вважати, що дисертація Василя Васильовича Фітковського на тему «Державна міграційна політика в системі післявоєнної відбудови України» відповідає спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування. Здобувач повністю виконав освітню та наукову складову підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти й набув теоретичні знання, уміння, навички та

компетентності, достатні для розв'язання комплексних проблем у царині професійної та дослідно-інноваційної діяльності, опанував методологію наукової діяльності.

Дисертація є завершеною науковою працею, у якій автор отримав науково-обґрунтовані результати. Дисертація відповідає п. 6.9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами) та «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, а також наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 року № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а її автор – Василь Васильович Фітковський, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Рецензент:

доктор політичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України,
професор кафедри політичних наук
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

Сергій ДЕРЕВ'ЯНКО